

ПРОБЛЕМИ ВИОКРЕМЛЕННЯ ПРИНЦИПІВ ПРАВОЗАСТОСОВНОГО ТЛУМАЧЕННЯ НОРМ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА

О. КАПЛІНА
*доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України,
завідувач кафедри кримінального процесу
(Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого)*

Тлумачити норми кримінального процесуального права неможливо не спираючись на певні принципи, якими мають керуватися суб'єкти, які здійснюють тлумачення. Проте саме проблема принципів тлумачення є практично не дослідженою в юридичній літературі. Тривалий час у радянській правовій доктрині найважливішим принципом наукового пізнання проголошувалася суворота законності, що розглядалася в єдності з принципом пролетарської партійності [1, с. 169; 2, с. 468].

Усвідомлюючи той факт, що багато методологічних підходів, пронизаних ідеологією, є зараз неприйнятними, що неприпустимо тлумачити норми права тільки з позиції ідеології, бачити в них лише інструмент державної влади й вираження державної волі, вчені, однак, намагалися звертатися до принципів тлумачення норм права. Це Д. Бараташвілі, Д. Гаврилов, В. Карташов, І. Лукашук, О. Лукашук, О. Петрушев, П. Рабінович, Л. Соцуро, Ю. Тодика, С. Федик, Т. Хабрієва, О. Черданцев, П. Елькінд, але цю тему у роботах учених висвітлено недостатньо, залишається багато дискусійних питань. Саме тому метою цієї статті є дослідження принципів тлумачення норм права, формулювання їх визначення, обґрунтування необхідності виокремлення принципів тлумачення саме норм кримінального процесуального права.

Вітчизняна й зарубіжна юридична наука відрізняє, розробляє й вивчає принципи найрізноманітніших правових явищ. Принципи ж тлумачення норм права є найменш вивченими, тому й бракує єдності поглядів учених на їх поняття, зміст, кількість, форму вираження й закріплення. Разом із тим аналіз навіть цієї нечисленної юридичної літератури, незважаючи на різноманіття підходів і явний брак домінуючих точок зору, дозволяє вказати на тенденції, що намітилися, і згрупувати точки зору, виділивши в них інтеграційні риси.

Так, одна група вчених (О. Черданцев, Є. Васьковський [3, с. 260–263; 4, с. 104–106]) вважали, що до принципів тлумачення норм права слід віднести принципи-ідеї. Вони не повинні збігатися з принципами права, можуть не відбиватися в нормах права, проте мають становити так звану «ідеологію тлумачення».

Деякі науковці (Х. Гаджиєв, Н. Гранат, О. Колесникова, М. Тимофеев [5, с. 84; 6, с. 16–17]) стоять на позиції, що принципи права є водночас і принципами тлумачення. Існує також думка (І. Лукашук, О. Лукашук [7, с. 45–50]), що принципами тлумачення можна вважати деякі правила тлумачення. Дехто з правознавців (Л. Соцуро, Т. Хабрієва, П. Елькінд [8, с. 33; 9, с. 50–67; 10, с. 132]), вирізняючи принципи тлумачення, не акцентує уваги на тому, чи мають вони бути закріплені в нормах права, чи досить сформулювати їх як ідеї, якими слід керуватися у правотлумачній діяльності. У юридичних джерелах висловлена також думка (В. Петрушев [11, с. 78]), що тлумаченню мають бути властиві свої, особисті принципи, деякі з яких можуть все ж таки знайти своє закріплення в чинному законодавстві. Існує також точка зору (Д. Бараташвілі, Д. Гаврилов, Ю. Тодика, [12, с. 70, 81, 86; 13, с. 124; 14, с. 80–81]), що основними засадами тлумачення норм права слід розглядати і принципи позитивного права, і специфічні принципи тлумачення.

Осмислення наведеної поліваріативності підходів учених дозволяє сформулювати власну позицію стосовно порушеного питання. Важливим визначальним моментом при виокремленні принципів тлумачення, безумовно, є вид тлумачення, оскільки саме видова різноманітність окреслює повноваження суб'єктів тлумачення, акти, що приймаються ними, та їх юридичну силу. Принципи, якими зобов'язаний керуватися суб'єкт правозастосовного тлумачення, відрізнятимуться від принципів неофіційного компетентного тлумачення. Суб'єкт же повсякденного, звичайного тлумачення може взагалі бути необізнаним щодо існування основних засад цієї діяльності. Відрізнятимуться й правові наслідки недотримання принципів при здійсненні тлумачення норм права різними суб'єктами.

Якщо вести мову про принципи правозастосовного тлумачення норм кримінального процесуального права, то можна стверджувати, що цей процес безпосередньо пов'язаний із процесом правозастосування. У ході правозастосування суб'єкт вимушений звертатися спочатку до фактичних обставин, потім до юридичних норм. Виникнення нових фактичних обставин примушує знову приділяти увагу нормі права та її тлумаченню. Як бачимо, правозастосовне тлумачення норм кримінального процесуального права є невід'ємною складовою діяльності органів держави. Ось чому ця діяльність повинна виконуватися згідно з принципами, що закріплюють початкові, основні правові положення, які формують призначення кримінального судочинства й побудову всіх його стадій, інститутів та окремих проваджень, тобто здійснюються на підставі *принципів (загальних засад) кримінального процесу*. Як підкреслив В. Маляренко, саме принципи кримінального процесу «є гарантією додержання прав і законних інтересів особи при провадженні у кримінальній справі; є юридичною базою для тлумачення конкретних кримінально-процесуальних норм, а також для вирішення всіх суперечностей, які виникають у ході кримінально-процесуальної діяльності» [15, с. 29].

Нормативність — властивість, притаманна принципам права. Жодна наукова ідея, що не дістала закріплення в законі, не може вважатися правовим прин-

ципом, оскільки не в змозі регулювати правові дії і правові відносини [16, с. 261; 17, с. 34; 18, с. 9; 19, с. 20; 20, с. 100]. Саме ця іманентність принципів забезпечує їх регулятивний вплив на суб'єктів правозастосовного тлумачення. У разі виникнення незрозумілості або сумнівів щодо змісту норми кримінального процесуального права, останню належить тлумачити правозастосувачем із використанням способів тлумачення крізь призму нормативного змісту тих чи інших принципів кримінального судочинства, які набувають коригуючого, спрямовуючого значення. Принципи галузі ніби «трансляють» свої головні, істотні риси і справляють регламентуючий, інформаційний та орієнтуючий вплив на розумові операції, що здійснюються суб'єктом, який тлумачить норму права, що, зрештою, підвищує результативність тлумачення, допомагає відрізнити способи пошуків правильного рішення. Результати пізнаного смислу норми права висловлюються в акті тлумачення й оцінюються, в тому числі й із позицій дотримання принципів кримінального процесу.

У той же час принципи кримінального процесуального права, що враховуються суб'єктом, своїм змістом повністю не охоплюють саму «технологію» тлумачення норм кримінального процесуального права, його механізм. Усвідомлюючи цей факт, ми дотримуємося точки зору щодо необхідності виокремлення власних принципів тлумачення норм права, які не повинні бути аналогом, точною копією принципів (загальних засад) кримінального провадження (ст. 7 КПК України), а покликані характеризувати правотлумачну діяльність як процес пізнання, містити найзагальніші вимоги, що пред'являються до цього процесу. Оскільки розумово-правотлумачний процес багато в чому є творчим, знання і вміння оперування власними принципами тлумачення норм права дозволить особі уникнути суб'єктивізму, правильно й адекватно з'ясувати той смисл, який вклав законодавець у норму права. Проте уразливим моментом у викладеній позиції, наріжним каменем проблеми, пов'язаної з формулюванням таких власних принципів тлумачення норм права, є брак їх чіткого законодавчого закріплення. Утім О. Черданцев вважає, що саме власні принципи тлумачення не повинні не тільки збігатися з принципами права і тим більше окремих галузей та інститутів, а й взагалі бути закріплені в нормах права. Їх потрібно позиціонувати як основні ідеї, цінності, що становлять ідеологію тлумачення, та відносити до них безсторонність, обґрунтованість висновків, всебічність, об'єктивність, одноманітність, стабільність права, визначеність [4, с. 104–106]. Є. Васьковський, також дотримуючись думки про принципи-ідеї, сформулював три основних принципи («правила», «припущення») тлумачення норм права: справедливість, доцільність і милосердя (гуманізм) [3, с. 260–263].

В. Петрушев пропонує керуватися лише «основними» принципами тлумачення норм права — об'єктивністю, всебічністю, законністю, обґрунтованістю й одноманітністю тлумачення [11, с. 82, 21, с. 4–9]. Ю. Тодика до головних засад тлумачення норм права відносить демократизм, науковість, точність, ясність, єдність теорії і практики [14, с. 80–86]. Аналогічні принципи, але неофіційного тлумачення норм права, вирізняє Л. Соцуро [8, с. 33]. П. Елькінд пропонує принципом тлумачення норм кримінального процесуального права вважати адекватність [10, с. 132].

Т. Хабрієва виділяє такі принципи тлумачення, як визнання самодостатності Конституції, справедливість, юридична рівність, гарантованість державою прав та свобод людини і громадянина, пріоритетність прав та свобод людини і

громадянина, пріоритетність норм міжнародного права, використання всього спектра відомих науці і практиці прийомів та способів тлумачення [9, с. 50–67].

Специфічними, самостійними принципами правозастосовного тлумачення, похідними від принципів правозастосування й залежними від загальних принципів права Д. Гаврилов визнає законність, об'єктивність, безсторонність, повноту використання прийомів і способів тлумачення, гуманізм, формалізованість, ясність, переконливість, обґрунтованість, відповідальність за його правильне здійснення [13, с. 125–126].

Д. Бараташвілі, В. Карташов висловлюють думки про те, щоб принципами тлумачення, крім принципів права, вважати доктринальні принципи як початкові юридичні ідеї (ідеали, положення), що мають становити частину наукової правосвідомості й виступати обґрунтованими орієнтирами у процесі правової регламентації суспільних відносин, як-от: науковість, гуманізм, справедливість, доцільність, істинність, оперативність, ретроактивний ефект, повнота і всебічність, бездоганність. Зовнішньою формою їх закріплення можуть бути праці вчених-юристів (наукові коментарі до законів, дисертації, монографії, статті тощо). На думку деяких науковців, можна виокремити практико-прикладні принципи, які акумулюють найбільш цінні й прогресивні фрагменти правороз'яснювальної діяльності, що знаходять свій вияв в інтерпретаційних і правозастосовних актах. Це можуть бути принципи системності, правової стабільності, мотивованості, одноманітного роз'яснення правових розпоряджень, спокутування провини та ін. [12, с. 155–157; 22, с. 386].

Х. Гаджиев висловлює таку точку зору: оскільки принципи тлумачення не мають чіткого нормативного закріплення, при здійсненні тлумачення норм права інтерпретаторові належить керуватися загальноправовими принципами. Разом із тим, з огляду на досвід юристів США, слід вважати принципами тлумачення й деякі «правила», що вирізняються ними: одноманітність, прагматичність тлумачення, врахування змін у політиці та ін. [5, с. 84].

Своєрідний підхід до проблеми принципів тлумачення норм права можна спостерігати, коли йдеться про принципи з'ясування смислу норм міжнародного права. Їх тлумачення з поглибленням міжнародних зв'язків, розширенням міждержавної співпраці у сфері боротьби зі злочинністю, збільшенням кількості договорів про правову допомогу та правові відносини між країнами останнім часом набуває дедалі більшого значення. Норми міжнародних договорів часто є аж надто загальними, недостатньо визначеними і це ускладнює їх реалізацію й викликає необхідність тлумачення у процесі застосування. Проблеми виникають також у зв'язку з тим, що деякі договори складаються декількома мовами, що часом потребує встановлення семантичної адекватності тих чи інших термінів. Специфічність об'єкта тлумачення накладає свій відбиток на принципи, що їх виокремлюють у юридичних джерелах. До таких пропонується віднести сумлінність, ефективність, правомірність, єдність тлумачення, повагу до прав суб'єктів [7, с. 45–50, 23, с. 151], динамізм [24, с. 36–39], еволютивність [25, с. 11], рівну достовірність текстів договорів, автентичність яких установленно різними мовами, максимальне використання різномовних текстів договору при тлумаченні, встановлення єдиного смислу, закріпленого у текстах різними мовами [26, с. 175, 27, с. 119], надання термінам звичного значення у світлі об'єкта й мети договору [28, с. 283], пропорційність тлумачення, забезпечення певної свободи національного розсуду, автономність [29, с. 24–25].

Проблема принципів тлумачення норм права існує й в юриспруденції країн Західної Європи. Зокрема, Ж.-Л. Бержель описує такі принципи тлумачення, як свобода волі, превалювання духу закону над буквою, тлумачення термінів згідно з характером договору, встановлення мети акта, неприпустимість зміни у процесі тлумачення норми права. Причому всі вони знайшли своє закріплення в галузевому законодавстві Франції [30, с. 434–438]. У Великобританії судді вдаються до допомоги особливих канонів і презумпцій, вироблених судовою практикою, які розглядаються як принципи судового тлумачення. До найпоширеніших первинних положень, що трапляються у практиці англійських судів, належать презумпції: а) заборони фундаментальних змін загального права; б) проти встановлення кримінальної відповідальності без провини; в) проти позбавлення власності або втручання в законні суб'єктивні права громадян; г) проти звуження юрисдикції суду та ін. [31, с. 139–158].

Аналіз пропозицій різних учених дозволяє констатувати, що не всі принципи, що ними виокремлюються, можна сприйняти як основні засади тлумачення норм права. Деякі з них є правилами окремих способів тлумачення і можуть бути властиві лише окремій галузі права, служити основними засадами тлумачення норм інших галузей права, інші охоплюються змістом принципів права, що переконує в недоцільності їх дублювання й виокремлення як самостійні принципи тлумачення норм права. Наприклад, принцип законності, запропонований як основна засада процесу тлумачення [32, с. 410; 13, с. 135–136; 11, с. 85], є загальноправовим. Його зміст у кримінальному судочинстві визначається низкою положень, суть яких полягає в тому, що під час кримінального провадження суд, слідчий, прокурор, керівник органу досудового розслідування, слідчий, інші службові особи органів державної влади зобов'язані неухильно дотримуватися вимог Конституції України, Кримінального процесуального кодексу України, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, інших актів законодавства (ст. 9 КПК України). Будучи універсальним і комплексним, цей принцип пронизує зміст усіх інститутів і норм кримінального процесуального права, весь правозастосовний процес [18, с. 44–49; 33, с. 16–17; 34, с. 8]. Він зобов'язує органи держави, які ведуть кримінальний процес, правильно застосовувати закон, неухильно дотримуватися встановленого законом порядку кримінального провадження, здійснювати процесуальні дії на законних підставах, у передбаченій законом процесуальній формі, у межах повноважень, наданих їм законом, обґрунтовувати свої рішення на безпосередньо досліджених відповідних фактичних даних і нормах матеріального й процесуального права. Будь-яке порушення вимог кримінального процесуального закону чи встановленої ним процесуальної форми провадження, порушення або незабезпечення прав та свобод учасників процесу неминує підривати ідею єдності законності, вказує на незаконність дій та рішень.

Тлумачення, виконуючи пізнавальну функцію, зумовлену гносеологічною його природою, озброює правозастосовників сукупністю способів, за допомогою яких з'ясовується зміст норми права, що вклав у неї законодавець, забезпечує правильність і точність передачі державної волі, вираженої в нормах права. Це, у свою чергу, сприяє винесенню законного й обґрунтованого правозастосовного акта і доводить законність самої діяльності державних органів, що ведуть кримінальний процес.

Крім того, тлумачення, що знайшло своє закріплення в мотивувальній частині ухвалюваного у кримінальному провадженні рішення, показує, наскільки правильно правозастосувач зрозумів смисл уживаних норм і чи правильно дано ним оцінку фактичним обставинам справи. Тлумачення, що служить юридичною аргументацією, одночасно виступає важливим засобом контролю за правильністю застосування норми матеріального чи процесуального права й засобом переконання заінтересованих осіб у законності винесеного рішення або здійсненої процесуальної чи слідчої (розшукової), або негласної слідчої (розшукової) дії.

Таким чином, забезпечення законності правозастосовної діяльності неможливе без належного тлумачення норм кримінального процесуального права. А це, у свою чергу, зумовлює той факт, що принцип законності у кримінальному процесі включає необхідність законності правотлумачної діяльності суб'єкта правозастосування. Цілком очевидно, що, вирізняючи основні засади тлумачення, є сенс зупинитися на принципах, що мають універсальний (загальноправовий або міжгалузевий) характер. Утім оскільки такий підхід значно виходить за рамки цієї статті, обмежимося лише виокремленням і розглядом принципів, які можна покласти в підґрунтя тлумачення саме норм кримінального процесуального права. З нашого погляду, до принципів тлумачення норм кримінального процесуального права як діяльності, яка передує процесу правозастосування й супроводжує його, слід віднести принципи *об'єктивності, неприпустимості зловживання правом, повноти використання способів тлумачення, одноманітності*.

Усі ці принципи, як вбачається, повинні характеризувати інструментальний бік тлумачення. Вони не протиставляються принципам кримінального провадження, а, навпаки, у сукупності з ними покликані впливати на свідомість, волю, практичну діяльність суб'єктів тлумачення і сприяють розкриттю дійсного смислу норм кримінального процесуального права.

Указаний підхід дозволяє визначити принципи правозастосовного тлумачення як *найбільш загальні основні керівні засади, що справляють організуючий, орієнтуючий та інформаційний вплив на перебіг розумових операцій, які обумовлюють процес тлумачення норм кримінального процесуального права, що в остаточному підсумку забезпечує адекватне розкриття смислу норми права, ефективність правотлумачної діяльності й подальшого правозастосовного процесу*.

На процес тлумачення норм права, як вбачається, чинять вплив і деякі інші орієнтири, якими керуються суб'єкти тлумачення і які можна розглядати також як принципи правотлумачної практики. Оскільки вони не закріплені в нормах права, а виступають, швидше, етичними ідеями, знаходячи своє відбиття у працях учених, вважаємо є сенс, приєднатися до точки зору Д. Бараташвілі [12, с. 71–72] та іменувати їх *доктринальними принципами тлумачення*. До їх числа слід віднести такі принципи, як науковість тлумачення, єдність теорії і практики, гуманізм, справедливість [12, с. 74; 13, с. 126, 129–131; 14, с. 83–85].

У зв'язку з тим, що критерієм виокремлення принципів тлумачення в нашому дослідженні є об'єкт і специфічний суб'єкт останнього, це накладає свій відбиток на систему виділених принципів. Якщо йтиметься про тлумачення норм міжнародного права й міжнародних договорів, норм вітчизняного цивільного права й цивільних договорів, норм національного конституційного права та інших, то й принципи їх тлумачення відповідатимуть об'єкту тлумачення. Саме

з цієї позиції підходять до формулювання принципів тлумачення І. Лукашук, О. Лукашук, П. Рабінович, С. Федик, С. Шевчук [7, с. 45–50; 29, с. 24–25; 35, с. 83–100], розробники Цивільного кодексу України (ст. 213).

Ведучи мову про правозастосовне тлумачення норм кримінального процесуального права, слід зазначити, що окремі найбільш важливі універсальні положення процесу тлумачення повинні знайти своє законодавче закріплення. Не маючи у своєму розпорядженні науково обґрунтованих найбільш загальних формалізованих рекомендацій щодо правотлумачної діяльності, її суб'єкти відчують значну складність. Особливо ця проблема виявляється в умовах сьогодення, коли деідеологізація науки, плюралізм наукового пізнання, постійні правові реформаційні процеси призвели до відсутності уніфікації в розумінні права, принципу верховенства права, що, у свою чергу, породжує розмаїття поглядів учених і практиків на сам процес тлумачення, і, зрештою, на правильність добутого смислу норми права, її подальше застосування.

За підсумками дослідження можна сформулювати такі висновки. Проблема принципів правозастосовного тлумачення норм права належить до найменш вивчених і недостатньо розроблених і в теорії права, і в теорії кримінального процесу.

Правозастосовне тлумачення норм кримінального процесуального права є невід'ємною складовою діяльності органів держави. Ця діяльність має відповідати принципам, які закріплюють первинні, основні правові положення, що окреслюють завдання кримінального провадження й побудову всіх його стадій, інститутів, окремих проваджень, тобто на підставі принципів кримінального провадження. Виступаючи як загальні, початкові нормативно-керівні засади, що визначають природу кримінального процесу, його соціальну суть, принципи служать найважливішим орієнтиром при здійсненні правозастосовного тлумачення його норм.

Разом із тим принципи кримінального процесуального права, що враховуються суб'єктом тлумачення, своїм змістом повністю не охоплюють саму «технологію», інструментальний бік тлумачення норм кримінального процесуального права, його механізм. Це викликає необхідність вирішення власних принципів розумово-правотлумачної діяльності. Вони не протиставляються принципам кримінального процесу, не повинні бути аналогом, точною їх копією, а покликані характеризувати правотлумачну діяльність як процес пізнання, містити найбільш загальні вимоги, що пред'являються до відправлення цього процесу і в сукупності з основними засадами кримінальної процесуальної діяльності покликані впливати на свідомість, волю суб'єктів тлумачення, сприяти розкриттю дійсного смислу норм кримінального процесуального права.

До власних принципів правозастосовного тлумачення норм кримінального процесуального права можна віднести об'єктивність, неприпустимість зловживання правом при тлумаченні, повноту використання способів тлумачення, одноманітність тлумачення. Усі вони повинні знайти законодавче закріплення в кримінальному процесуальному законодавстві або в Законі України «Про нормативні правові акти».

Крім того, можна виділити доктринальні принципи тлумачення, які можуть і не бути закріплені в нормах права, становити етико-моральні ідеї, міститися в роботах учених, але також впливати на процес тлумачення норм права. До них

можна віднести науковість тлумачення, єдність теорії і практики, гуманізм та справедливість.

ВИКОРИСТАНІ МАТЕРІАЛИ

1. *Алексеев С. С.* Проблемы теории права : курс лекций : в 2 т. / С. С. Алексеев. — Свердловск, 1973. — Т. 2 : Нормативные юридические акты, применение права, юридическая наука (правоведение). — 401 с.
2. *Марксистско-ленинская общая теория государства и права* : в 4 т. — М. : Юрид. лит., 1973. — Т. 4 : Социалистическое право. — 648 с.
3. *Васьковский Е. В.* Цивилистическая методология. Учение о толковании и применении гражданских законов / Е. В. Васьковский. — М. : АО «Центр ЮрИнфоР», 2002. — 508 с.
4. *Черданцев А. Ф.* Толкование права и договора : учеб. пособие для вузов / А. Ф. Черданцев. — М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2003. — 381 с.
5. *Гаджиев Х. И.* Толкование права и закона / Х. И. Гаджиев. — М. : Медпрактика, 2000. — 96 с.
6. *Гранат Н. Л.* Толкование норм права в правоприменительной деятельности органов внутренних дел : учеб. пособие / Н. Л. Гранат, О. М. Колесникова, М. С. Тимофеев. — М. : Акад. МВД СССР, 1991. — 83 с.
7. *Лукашук И. И.* Толкование норм международного права / И. И. Лукашук, О. И. Лукашук. — М. : NOTA BENE, 2002. — 160 с.
8. *Соцура Л. В.* Неофициальное толкование норм права : учеб. пособие / Л. В. Соцура. — М. : Профобразование, 2000. — 112 с.
9. *Хабриева Т. Я.* Толкование Конституции Российской Федерации: теория и практика : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.02 / Т. Я. Хабриева. — М., 1997. — 369 с.
10. *Элькинд П. С.* Толкование и применение норм уголовно-процессуального права / П. С. Элькинд. — М. : Юрид. лит., 1967. — 192 с.
11. *Петрушев В. А.* Проблемы толкования права в Российской Федерации / В. А. Петрушев. — М. : РПА МЮ РФ, 2003. — 362 с.
12. *Бараташвили Д. Т.* Принципы официального юридического толкования : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. — Ярославль, 2005 — 181 с.
13. *Гаврилов Д. А.* Правоприменительное толкование : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Д. А. Гаврилов. — Саратов, 2000. — 235 с.
14. *Тодыка Ю. Н.* Толкование Конституции и законов Украины: теория и практика : монография / Ю. Н. Тодыка. — Харьков : Факт, 2001. — 328 с.
15. *Маляренко В. Т.* Конституційні засади кримінального судочинства / В. Т. Маляренко. — К. : Юрінком Інтер, 1999. — 320 с.
16. *Алексеев С. С.* Общая теория права : в 2 т. / С. С. Алексеев. — М. : Юрид. лит., 1981. — Т. 1. — 360 с.
17. *Вопленко Н. Н.* Сущность, принципы и функции права : учеб. пособие / Н. Н. Вопленко. — Волгоград : Изд-во Волгоград ГУ, 1998. — 53 с.
18. *Добровольская Т. Н.* Принципы советского уголовного процесса (вопросы теории и практики) / Т. Н. Добровольская. — М. : Юрид. лит., 1971. — 200 с.
19. *Захаров А. Л.* Межотраслевые принципы права : монография / А. Л. Захаров. — Самара : Самар. отд-ние Литфонда, 2005. — 238 с.
20. *Михеенко М.* Конституційні принципи кримінального процесу / М. Михеенко // Вісн. Акад. прав. наук України. — 1997. — № 2 (9). — С. 100–112.
21. *Петрушев В. А.* Принципы толкования права / В. А. Петрушев // Академ. юрид. журн. — 2001. — № 4. — С. 4–9.
22. *Карташов В. Н.* Теория правовой системы общества : учеб. пособие : в 2 т. / В. Н. Карташов. — Ярославль : ЯрГУ, 2005. — Т. 1. — 544 с.

23. *Международное право* : учебник / отв. ред. Ю. М. Колосов, В. И. Кузнецов. — 2-е изд., доп. и перераб. — М. : Междунар. отношения, 1998. — 624 с.
24. *Гусейнов Л. Г.* Международная ответственность государства за нарушение прав человека / Л. Г. Гусейнов. — Киев : Ин-т государства и права НАН Украины, 2000. — 316 с.
25. *Алисевиц Е. С.* Толкование норм Конвенции Совета Европы о защите прав человека и основных свобод как правомочие Европейского суда по правам человека: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Е. С. Алисевиц. — М., 2006. — 147 с.
26. *Международное публичное право* : учебник / под ред. К. А. Бекашева. — М. : ПРОСПЕКТ, 1998. — 608 с.
27. *Бирюков П. Н.* Международное право : учеб. пособие / П. Н. Бирюков. — М. : Юристъ, 1998. — 416 с.
28. *Международное право* : учеб. для вузов / отв. ред. Г. В. Игнатенко, О. И. Тиунов. — М. : НОРМА-ИНФРА-М, 1999. — 584 с.
29. *Рабінович П. М.* Особливості тлумачення юридичних норм щодо прав людини (за матеріалами практики Європейського суду з прав людини) / П. М. Рабінович, С. Є. Федик. — Л. : Астрон, 2004. — 124 с.
30. *Бержель Ж.-Л.* Общая теория права : пер с фр. / Ж.-Л. Бержель ; под общ. ред. В. И. Даниленко. — М. : NOTA BENE, 2000. — 576 с.
31. *Романов А. К.* Правовая система Англии : учеб. пособие / А. К. Романов. — М. : Дело, 2002. — 344 с.
32. *Абдулаев М. И.* Проблемы теории государства и права : учебник / М. И. Абдулаев, С. А. Комаров. — СПб. : Питер, 2003. — 576 с.
33. *Кобликов А. С.* Законность — конституционный принцип советского уголовного судопроизводства / А. С. Кобликов. — М. : Юрид. лит., 1979. — 197 с.
34. *Невзоров І. Л.* Принцип законності в правозастосувальній діяльності : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / І. Л. Невзоров. — Х., 2003. — 19 с.
35. *Шевчук С.* Порівняльне прецедентне право з прав людини / С. Шевчук. — К. : Реферат, 2002. — 344 с.

Капліна О. В. Проблеми виокремлення принципів правозастосовного тлумачення норм кримінального процесуального права

Анотація. Стаття присвячена розгляду актуальної для сучасної філософії права, теорії права, кримінального процесуального права, правозастосовної практики теми виокремлення принципів тлумачення норм права. Автором визначено поняття принципів правозастосовного тлумачення, правотлумачної діяльності, проаналізовано існуючі в науці точки зору вчених, виокремлено основні принципи тлумачення норм кримінального процесуального права.

Ключові слова: тлумачення норм права, принципи тлумачення норм кримінального процесуального права.

Каплина О. В. Проблемы выделения принципов правоприменительного толкования норм уголовного процессуального права

Аннотация. Статья посвящена рассмотрению актуальной для современной философии права, теории права, уголовного процессуального права, правоприменительной практики темы выделения принципов толкования норм права. Автором определены понятия принципов правоприменительного толкования, правотолковательной деятельности, проанализированы существующие в науке точки зрения ученых, выделены основные принципы толкования норм уголовного процессуального права.

Ключевые слова: толкование норм права, принципы толкования норм уголовного процессуального права.

Kaplina O. Issues of Pointing Out the Law-Enforcement Interpretation of Criminal Procedure Rules

Summary. The article is devoted to consideration of actual for modern philosophy of law, theory of law, criminal judicial law, legal practice issue of selection of principles of interpretation of law rules. The concept of principles of interpretation, the points of view of scientists are analyzed, basic principles of interpretation of rules of criminal judicial law are selected.

Key words: interpretation of legal rules, principles of legal rules interpretation.